

CAPITOLUL I

ROMÂNII DIN STRĂINĂTATE ȘI INTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOI DE PARTEA ANTANTEI (AUGUST 1916)

După doi ani de neutralitate, România a intrat în război de partea puterilor Antantei: Franța, Anglia, Rusia și Italia, prin semnarea cu acestea a două acte de importanță deosebită: tratatul politic și convenția militară. Potrivit tratatului politic, iscălit de miniștrii Franței (Sait-Aulaire), Angliei (Sir George Barclay), Italiei (baronul Fasciotti), Rusiei (Stanislav Pokowsky Koziel) și Ion I.C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, Regatul român se angaja să declare război și să atace Austro-Ungaria, să înceteze din acel moment toate relațiile economice, politice și militare cu inamicii aliaților săi. Țara noastră trebuia, deasemenea, să se integreze, din punct de vedere politic și militar în sistemul Antantei. Prin acest act, puterile Triplei Înțelegeri se obligau „să garanteze integritatea teritorială a Regatului României pe toată întinderea frontierei sale actuale”, și îi recunoșteau, în caz de victorie, dreptul de a uni Transilvania și Bucovina, după victoria finală a aliaților prin tratatele de pace. Recunoașterea dreptului legitim al poporului român de a-și înfăptui unitatea sa națională, era fără îndoială un mare succes al diplomației românești, care deschidea astfel drumul înfăptuirii acestui deziderat secular.

Tratatul stipula totodată, „obligația ambelor părți de a nu încheia pace separată, sau pace generală, decât împreună și în același timp”.¹

Prin convenția militară, semnată de atașatii militari ai celor patru mari puteri antantiste: colonelul Déspres (Franța), locotenent-colonelul Thomson (Anglia), locotenent-colonelul Ferigo (Italia), colonelul Tatarinaff (Rusia), respectiv Ion I.C. Brătianu, România se angaja să intre în război alături de Antantă, cel mai târziu la 15/28 august 1916, opt zile după ofensiva de la Salonic a aliaților. Flota rusă trebuia să asigure începând cu data de 12/25 august 1916 securitatea portului Constanța. Aliații se obligau să furnizeze armamentul și muniția necesare oștirii române, minim 300 tone zilnic. În Dobrogea urma să sosească un corp expediționar rus, care inițial trebuia să cuprindă 200.000 soldați ai armatei țariste, dar ulterior au ajuns doar 30.000.² Antanta nu si-a respectat decât parțial angajamentele semnate, fapt care a creat probleme foarte serioase României. Armamentul și muniția promise ajungeau cu destulă întârziere. Diviziile ruse au sosit destul de târziu.

După semnarea celor două acte politico-militare la 14/27 august 1916, Regele Ferdinand a convocat un Consiliu de Coroană în Palatul Cotroceni, la care au participat membrii cabinetului prezidat de Ion I.C. Brătianu, o serie de personalități politice cunoscute, foști prim-miniștrii, șefi de partide: Take Ionescu,

---

¹ *România în războiul mondial 1916-1919. Documente*, vol. I, București, 1934, pp. 5-11; Constantin Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. VIII, București, f.a., pp. 1210-1211; *1918 la români. Desăvârșirea unității naționale statale a poporului român. Documente externe*, vol. I (1879-1916), București, 1983, pp. 765-767, doc. 236 (în continuare se va cita *1918 la români...*).

² *1918 la români...*, vol. I, pp. 767-768, doc. 237; C. Hamangiu, *op. cit.*, pp. 1112-1114; Glenn E. Torry, *Rumania's decision to intervene Brătianu and The Entente June-July 1918*, în „Roumanian Studies”, II/1971-1972, Leyden, 1973, pp. 3-29.

Nicolae Filipescu, Petre P. Carp, Titu Maiorescu, Alexandru Marghiloman. Consiliul avea drept scop să confirme o hotărâre care fusese deja luată, intrarea țării noastre în război de partea Puterilor Antantei. El și-a atins scopul, deoarece membrii lui, cu toată opoziția vehementă a lui Petre P. Carp, au fost de acord cu decizia intrării imediată în război.³ România participa la război nu pentru a acapara pământ străin, ci având scopul nobil al eliberării fraților aflați sub dominația străină. Credincioasă angajamentelor asumate prin actele politice și militare semnate în 4/17 august 1916, România a declarat război Austro-Ungariei la 14/27 august 1916. În seara aceleiași zile, ministrul României la Viena, Edgar Mavrocordat, a înmănat guvernului dublei monarhii declarația de război. Documentul condamna cu tărie regimul inuman la care erau supuși românii din imperiul bicefal, precizând că în ultimii treizeci de ani nu numai că nu au fost satisfăcute revendicările lor legitime și nu au văzut vreodată introducerea unor reforme care să le amelioreze situația „să le dea măcar o umbră de satisfacție”, ci dimpotrivă, ei „au fost tratați ca rasă inferioară”. Această stare de lucruri s-a perpetuat în anii neutralității României și chiar agravat, deoarece Austro-Ungaria, ostilă oricăror reforme interne, care ar putea să îmbunătățească viața popoarelor pe care le guvernează, se arată mai curând gata de a le sacrifica, neputând să le apere de atacurile din afară. Declarația demonstra caracterul drept, legitim al participării României la prima conflagrație mondială, afirmând că aceasta se desprinde din necesitatea salvagărdării intereselor sale de neam, „ea se vede nevoită a intra în front alături de cei care pot să-i asigure realizarea unității sale naționale”. Pentru aceste motive, conchidea istoricul document, „ea se consideră din acest moment în război cu Austro-Ungaria”.⁴

---

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.), fond Casa Regală, dosar 13/1916, f. 1-5; Ion Mamina (editor), *Consiliul de Coroană*, București, 1997, p. 63; „Adevărul”, XXXIV, nr. 11317, din 23 februarie 1921.

De menționat ni se pare faptul că România a declarat război doar dubli monarhii, cu care avea litigii teritoriale, și nu Germaniei, cea mai importantă forță a Puterilor Centrale.

A doua zi, 15/28 august 1916, Regele Ferdinand a decretat mobilizarea generală a armatei române și a lansat o proclamație către poporul român. Materialul sublinia că războiul mondial „a zdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a învederat că numai pe temeiul național se poate asigura viața pașnică a popoarelor”. Din aceste motive, și pentru neamul românesc, el a adus „ziua așteptată de veacuri de conștiința națională, ziua unirii lui”. Aceste clipe solemne nu au putut fi trăite de cei care cu mai bine de cinci decenii au înfăptuit Unirea Principatelor, creând astfel statul român modern, pe care apoi l-au consolidat prin războiul de independență. „Azi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă, unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților”. Suveranul preciza că momentul este favorabil „să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri de peste munți și de pe plaiurile Bucovinei, unde Ștefan cel Mare doarme somnul de veci”. Ferdinand releva, în final, că aspirațiile românești se pot înfăptui doar într-o „Românie întregită și liberă, de la Tisa și până la mare”. Realizarea acestui deziderat secular nu va fi simplă, deoarece erau necesare multe jertfe și sacrificii numeroase, dar „Ne vor răsplăti roadele glorioase ale izbândeii”.⁵

Conform decretului regal, „Prima zi de mobilizare va începe

---

⁴ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 19/1916, f. 1-2; *România în războiul mondial 1916-1919...*, pp. 3-5, doc. 1.

⁵ *România în războiul mondial 1916-1919*, vol. I, capitolele I-VIII, București, 1934, p. 14; Tot acum, Regele Ferdinand a semnat decretul referitor la ordinea de bătaie a armatei și cel privind starea de asediu (Toma Dumitrescu, *Jurnal – Războiul național 1916*, ediție de Maria Georgescu și Petre Otu, București, 1999, p. 29).

la ora 12 (24 n.n.), în noaptea de 14/27 august – 15/28 august 1917 (Art. II). Ordinea de bătaie va fi hotărâtă de planul de mobilizare (Art. III). Ultimul articol, IV, stabilea că „decretul de față va fi executat de primul ministru și de ministrul secretar de stat la Departamentul de Război”.⁶

Totalul trupelor mobilizate, conform datelor oficiale s-a ridicat la 384 batalioane de infanterie, 104 escadroane de cavalerie și 329 baterii de artilerie, însumând 19.843 ofițeri activi și de rezervă, 813.700 trupă și 281.000 cai. Din cei peste 800.000 de români chemați sub arme, 640.000 formau armate de operații, circa 40.000 erau destinați pazei obiectivelor militare, iar restul de aproximativ 130.000 au fost încadrați la părțile sedentare ale regimentelor: aprovizionare, servicii.⁷

Pentru a ridica moralul trupelor chemate sub drapel, Regele Ferdinand a lansat o proclamație către ostași. Soldații, subofițerii și ofițerii erau chemați să poarte steagurile unităților „peste hotarele unde frații voștri vă așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde”. Ei aveau datoria sfântă să ducă mai departe tradițiile glorioase ale înaintașilor. „Umbrele marilor voievozi”, conchidea apelul, „Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare, al căror rămășițe zac în pământul ce veți dezrobi, vă îndeamnă la biruință, ca vrednici urmași ai ostașilor care au învins la Războieni, la Călugăreni și la Plevna”.⁸

Sute de mii de oameni se grăbeau într-un entuziasm impresionant, greu de descris în cuvinte, să se înroleze în armată, dornici să înfăptuiască cât mai repede idealul reîntregirii neamului.

---

⁶ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 107, din 14/27 august 1916; „Viitorul”, IX, nr. 3059, din 16/29 august 1916.

⁷ Cf. Lt.-colonel Alexandru Ioanițiu, *Războiul României 1916-1918*, vol. I, București, f.a., p. 13.

⁸ *România în războiul mondial...*, vol. I, capitolele I-VIII, p. 15; Dr. Vasile Bianu, *Însemnări din Războiul României Mari*, vol. I, Cluj, 1926, p. 12.

Numeroși contemporani au surprins în pagini antologice aceste momente înălțătoare. Vasile T. Cancicov, spre exemplu, consemna în amintirile sale că „soldații sunt entuziasmați, încărcăți de flori, cântă în cor împreună cu publicul de pe peron: La arme!”⁹ La rândul său, marele istoric Nicolae Iorga prezintă atmosfera electrizantă care domina aceste clipe istorice astfel: „Îi văd trecând în lung de oștire. Florile le sunt prinse la șăpci și ramuri verzi împodobesc tunurile, Și în ploaia razelor de aur cu care-i încunună soarele, eroii mucenici, ei nu cântă, căci niciun cântec n-ar putea exprima toată energia care gâlgâie întrânsii, ei chiuie, se întrec pe dânsii chiuind până ce valurile se sparg de stâncile dimprejur”¹⁰

Au existat și cazuri când ofițeri în retragere, deși nu au primit ordin de mobilizare datorită vârstei înaintate, s-au prezentat la Marele Stat Major pentru a se înrola. Un caz elocvent a fost acela al maiorului în retragere Constantin Ciocazan, fost primar al Craiovei, care a mers la București, unde după mai multe demersuri, în 24 august/15 septembrie 1916, la vârsta de 62 de ani, a fost repartizat la Comandamentul Armatei I române, ajungând apoi la Regimentul 5 Roșiori.¹¹

Entuziasmul impresionant cu care românii au răspuns acum, ca de altfel în decursul întregii lor istorii, la chemarea țării, era o dovadă elocventă a înaltului patriotism și spiritului de sacrificiu de care erau ei animați.

Între militarii mobilizați se aflau și mulți refugiați

---

⁹ Vasile T. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 13 august 1916-31 decembrie 1918*, vol. I, București, 1921, p. 114.

¹⁰ Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. II, Craiova, f.a., p. 167; Stelian Neagoe (editor), *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, București, 1984, p. 144.

¹¹ C. M. Ciocazan, *Amintiri din războiul întregirii neamului ale unui ofițer din Regimentul 5 Roșiori*, Craiova, 2007, p. 24.

transilvăneni, bănăţeni și bucovineni, înrolați ca voluntari. Cei mai mulți se găseau în Regimentele 78 Infanterie Brăila, 11 Infanterie Siret - Galați, 80 Infanterie București, 32 Infanterie Ploiești. O mare parte dintre ei erau muncitori calificați, precum tânărul Teofil Moraru, Petru Moise și alți 17 lucrători transilvăneni de la fabrica „Tonello” din capitală.¹² La rândul său, tânărul gazetar Octavian C. Tăslăuanu, plecat de pe frontul galițian și ajuns în România, s-a înscris ca ofițer voluntar în forțele militare române, cu gradul de locotenent, pe care îl avusese în armata austro-ungară. El a fost încadrat drept ofițer de informații la Divizia 7 Infanterie, aparținând de Corpul IV Armată român. Acest birou era condus de maiorul Gheorghe Popescu.¹³ Un alt tânăr ofițer ardelean Ioan Scurtu a fost mobilizat la cerere, pe 16 iunie 1916, cu gradul de sublocotenent, în calitate de interpret de limbile maghiară și germană la Comandamentul Armatei a II a române.¹⁴ Mulți tineri transilvăneni, bănăţeni și bucovineni urmau deja cursurile școlilor militare de ofițeri activi și de rezervă. Un participant la evenimente, viitorul general Emilian Ionescu consemna în amintirile sale că a avut peste o sută de astfel de colegi.¹⁵

Aflat în România liberă, unde fugise de pe câmpul de luptă austro-ungar, publicistul poet bănăţean Cassian R. Munteanu, deși bolnav, a cerut să fie înrolat în armata română, iar dorința i-a fost

---

¹² Vezi Gheorghe Cernea, *Voluntarul Teofil Moraru*, București, 1934, p.13.

¹³ Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise (în continuare se va cita B.A.R., Secția Mss.), Arh. Octavian C. Tăslăuanu, mapa VIII, Acte 4, f. 1-2; Octavian C. Tăslăuanu, *Sub flamurile naționale*, vol. II; *Acte și documente din istoria războiului de întregire a neamului. Calvarul neutralității la Corpul IV de armată*, ediție de Gelu Voican Voiculescu, București, 2001, p. 154.

¹⁴ Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca (în continuare se va cita B.C.U. – Cluj-Napoca), fond Francise Hossu Longin, vol. XIII, f. 231.

¹⁵ General lt. (r) Emilian Ionescu, *Pe Neajlov într-o toamnă rece*, București, 1976, p. 12.

îndeplinită. El a primit repartiție la Biroul Informațiilor din Marele Stat Major al Armatei române, îndeplinind funcția de secretar. În această calitate, Cassian a înscris mii de voluntari transilvăneni, bănățeni și bucovineni dintre refugiați.¹⁶ Exemplele pot însă continua. În armata română au pătruns pe diferite căi, după unele date, circa 30.000 de voluntari.¹⁷ Cifra este aproximativă, deoarece nu a existat o statistică completă a lor. Mulți ardeleni, bănățeni au bucovineni au sosit în România liberă cu mult înainte de începutul primului război mondial. Cel mai elocvent exemplu este al generalului Dragalina. De asemenea, generalul Traian Moșoiu, în 1916 colonel, a sosit în Vechiul regat în 1892.

În noaptea de 14-15/27-28 august 1916, armata română a trecut Carpații. Ea a fost primită cu deosebit entuziasm de românii transilvăneni. Încercând să descrie această atmosferă plină de emoție și însuflețire, un martor ocular nota că după o lungă așteptare care „nu era numai a noastră, a celor de azi, ci a generațiilor de multe veacuri înapoi”, „ceea ce era mai mult vis decât realitate”, se împlinea, căci în dimineața zilei de 15/28 august 1916 „se răspândește și se confirmă în Făgăraș că România a declarat război contra Austro–Ungariei”.¹⁸ Un alt contemporan al evenimentelor, scriitorul Ion Agârbiceanu, aflat în comuna Orlat (lângă Sibiu), unde își exercita slujba de avocat, a surprins această stare de spirit în cuvinte extrem de expresive, afirmând: „Cei întunecați se lumina, cei amorțiți se dezghețară, cei morți înviară,

---

¹⁶ Petru Nemoianu, *Cassian R. Munteanu. Viața și activitatea*, Lugoj, 1921, pp. 17-20; C. I. Stan, *Cassian R. Munteanu – luptător pentru unitate națională*, în „Banatica”, VIII/1985, p. 347.

¹⁷ Elie Bufeana, *Revoluția de eliberare națională a Transilvaniei. Unirea (1914-1918)*, Manuscris în Arhiva Muzeului Național al Unirii Alba Iulia (în continuare se va cita Arh. Muz. Naț. al Unirii Alba Iulia), fond Marea Unire, mss. 6571, f. 92-93.

¹⁸ Arhivele Naționale Cluj-Napoca (în continuare se va cita Arh. Naț. Cluj-Napoca) fond Blaj, Arh. Iacob Popa, doc. 992.

și cu miile s-au cerut din întâia zi a hotărârii sale, țara mea să vină lângă feciorii săi, să se înșiruie sub flamurile tale, hotărâți să învingă sau să moară”.¹⁹

Atmosfera incandescentă care domnea printre românii transilvăneni în aceste zile istorice era determinată în primul rând de dorința lor fierbinte de a-și sluji patria mamă, pentru înfăptuirea unirii, expresie a înaltelor sentimente patriotice de care erau animați. La creșterea elanului lor patriotic a contribuit și proclamația lansată de Marele Stat Major al Armatei Române în rândul civililor și militarilor, odată cu pătrunderea soldaților români în teritoriul intracarpatic. Documentul preciza că România a intrat în război pentru dezrobirea fraților asupriți, deoarece „împreună cu românii din Bucovina veți fi o țară”. Proclamația cerea ostașilor români din armata dublei monarhii să părăscă liniile de luptă și să intre în rândurile forțelor noastre militare: „Să luptăm împreună pentru fericirea noastră și a voastră. Veniți să înfăptuim România Mare”.²⁰ Apelul a avut un larg ecou în rândurile populației civile. Numeroși locuitori ai Transilvaniei se grăbeau să intre în rândurile oștirii române. Valeriu Avram Suci, nepotul lui Avram Iancu, de pildă, potrivit unui contemporan al evenimentelor, și-a părăsit, împreună cu alți consăteni, meleagurile natale din Țara Zarandului, lăsând acasă familia și copiii. După multe greutăți și peripeții, el a ajuns într-o unitate militară românească condusă de un ofițer de origine transilvan. Valeriu Avram Suci a luptat în rândurile armatei române, atât în Ardeal, cât și în Munții Vrancei, dovedind, deși avea peste patruzeci de ani, multe virtuți ostășești, vitejie, curaj și spirit de sacrificiu. Datorită acestor calități și a faptelor de arme săvârșite pe câmpurile de luptă, bravul ostaș a

---

¹⁹ Cf. S. Neagoe (editor), *op. cit.*, p. 87.

²⁰ *1918 la români....*, vol. II, p. 842, doc. 256; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto – dac la statul român unitar*, București, 1983, p. 505.

CUPRINS

ARGUMENT	5
CAPITOLUL I. Românii din străinătate și intrarea României în război de partea Antantei (august 1916)	7
CAPITOLUL II. Românii din afara granițelor în timpul refacerii armatei române (ianuarie-iunie 1917)	49
CAPITOLUL III. Românii de peste hotare și marea epopee de la Mărăști, Mărășești și Oituz	114
CAPITOLUL IV. Românii din afara țării și întreruperea operațiunilor militare pe frontul românesc (septembrie 1917-mai 1918)	156
CAPITOLUL V. Românii aflați în străinătate în lupta pentru unitate națională în vara anului 1918	223
CAPITOLUL VI. Românii de peste hotare și împlinirea idealului național în toamna anului 1918	268
CAPITOLUL VII. Activitatea românilor aflați în străinătate în lupta pentru dreptatea cauzei românești la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)	330